

**Yhteisöllinen
miestyö
setlementtitalo
Mattilassa**

**RAKKAUTTA
ja
DEMOKRATIAA**

**Setlementti
Tampere**

ROHKEASTI IHMISEN PUOLELLA

Setlementti Tampere

ROHKEASTI IHMISEN PUOLELLA

Toimituskunta

Marko Ajanki

Arvi Pihlman

Jelena Santalainen

Juha Santala

Jukka Tukia

Taitto

Nina-Maria Heinonen ja Ville Peltola

Tampereella 2021

ISBN 978-952-94-4246-1 (sid.)

ISBN 978-952-94-4247-8 (PDF)

Teoksessa käytetyt kuvat: www.freepik.com ja Mattilan arkistot

Sisällysluettelo

Rohkeasti ihmisen puolella	4
Työryhmä kirjan takana	7
Demokratia settlementityön perustana	8
Dialogisuus ja sosiaaliset suhteet toiminnan kantavina voimina	14
D I A L O G I	18
Mattilan rakenne ja toiminta	20
Työntekijänä ja miehenä Mattilassa	24
Kohti uudenlaista miestyötä	30
Lähipöydän tarkkakorvainen kuunteli kerran sukupuolisensitiivistä puhetta	34
Teemailloissa puretaan normeja	36
Onko mies etuoikeutettu sukupuoli	39
Työnjohtajan loppusanat	41

Rohkeasti ihmisen puolella

Setlementtiliike on tehnyt yli sadan vuoden ajan työtä ihmisten välisen yhteistyön edistämiseksi sekä epäluuloa ja eriarvoisuutta ylläpitävien rakenteiden horjuttamiseksi. Välineinä tässä työssä ovat perinteisesti olleet kansalaistalot. Niissä erilaiset ihmiset ja ihmisryhmät ovat tutustuneet toisiinsa, kerryttäneet tarpeellisiksi katsomiaan taitoja sekä ratkoneet asuinalueensa ongelmia.

Yksi tällaisista paikoista on Tampereella toimiva Miesten kansalaistalo Mattila, jonka toimintafilosofian juuret ulottuvat setlementtiliikkeen alkulähteille 1800-luvun loppupuolen Englantiin ja Yhdysvaltoihin. Tuolloin setlementtityöntekijät porautuivat ennen kaikkea teollistumisen ja kaupungistumisen vanavedessä kehkeytyneisiin sosiaalisiin epäkohtiin. Setlementtiväki halusi tehdä pesäeroa aikakaudelle tyypillisten hyväntekeväisyyttä harjoittavien tahojen toimintaan. Hyväntekeväisyydelle oli ominaista ylhäältä alaspäin suuntautuva auttaminen ja autettavien ihmisten sopeuttaminen sopuisaksi osaksi vallitsevia olosuhteita. Setlementtityössä pyrittiin sen sijaan vaikuttamaan vallitseviin olosuhteisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin painottamalla yhteistyötä setlementtiväen ja alueen asukkaiden välillä yli luokka- ja kansallisuusrajojen. Mattilassa setlementtiperinne on lyönyt kättä miesten hyvinvointia vertaishengessä edistävän miestyön

kanssa. Vaikka miehet ovat olleet kautta historian etuoikeutettu sukupuoli, erot miesten välillä ovat aina olleet suuret ja miehiä löytyy niin yhteiskunnan huipulta kuin pohjalta. Ajatus miesten kansalaistalon perustamisesta syntyi tamperelaisen Setlementtilyhdistys Naapurin (nykyään Setlementti Tampere) työntekijöiden keskuudessa. Perinteisesti miestyö on keskittynyt miehille tarjottavaan kriisi- tai sosiaalipalveluun. Heräsi kuitenkin ajatus, että voisiko miesten ja heidän läheistensä hyvinvointia edistää kokonaisvaltaisemmin, jos ongelmien sijasta painotettaisiin yhdessä tekemistä ja sitä, mitä annettavaa erilaisilla miehillä voisi olla toisilleen.

Kansalaistaloa suunniteltaessa pidettiin tärkeänä, että toiminta ei saisi olla rajattu vain kriisi- tai ongelmatilanteissa oleville miehille, vaan sen tulisi olla avointa aivan kaikille miehille. Keskeisin periaate oli saada aikaan dialogia ja yhteistoimintaa erilaisista taustoista ja elämäntilanteista tulevien miesten väliin. Erityisesti nähtiin tarvetta maahan muuttaneiden ja Suomessa syntyneiden miesten väliselle vuorovaikutukselle ja yhteistoiminnalle. Lisäksi ajatuksena oli, että mahdollisimman moniääninen keskustelu miesten elämään liittyvistä asioista auttaisi purkamaan stereotyyppisiä käsityksiä siitä, miten miesten tulisi elämänsä elää.

Mattilassa kaikenlaisten miesten väli-
sen dialogin nähdään myös edesaut-
tavan arjen demokratian kehittymistä.
Tässä mielessä demokratiassa ei ole
kyse enemmistön vallasta vaan siitä,
että ihmiset voivat itse päättää asiois-
taan. Mattilassa tämä tarkoittaa sitä,
että toimintaa kehitellään yhdessä
sellaiseksi, että se vastaa kaikkien
kävijöiden tarpeita, tai että kaikki voi-
vat sen vähintäänkin hyväksyä. Yksi
kansalaistalo ei voi räjäyttää miesten
välistä epätasa-arvoa ylläpitäviä val-
tarakenteita.

Se voi kuitenkin tarjota paikallisen elä-
män mittakaavassa poikkeukselliset
puitteet yhteistyölle, jossa nähdään
yhtä tärkeinä eri puolilta maailmaa tul-
leiden, eri tavoin miehenä olemiseen
ja seksuaalisuuteen suhtautuvien, ja
erilaiset taloudelliset lähtökohdat oma-
vien miesten pyrkimykset ja ajatukset.

Demokratia ei tarvitse näin ymmärret-
tynä suureellisia puitteita, sillä se voi
saada sysäyksensä jo yhdessä juo-
dusta kahvikupillisesta.

Mattilan toimintaa kuvaavassa työkir-
jassa kerromme, miten yhteistoimin-
taa on rakennettu erilaisista taustoista
ja elämäntilanteista tulevien mies-
ten välillä Suomen ensimmäisessä
kaikenlaisille miehille tarkoitettussa
kansalaistalossa. Samalla avaamme
työntekijän roolia yhteistyön ja yhtei-
söllisyyden edistämisessä. Työkirja
ei kuitenkaan pyri olemaan malli, jota
koppioimalla saadaan monistettua sa-
manlaisia kansalaistaloja. Tämä ei
olisi edes mahdollista, sillä jokainen
kansalaistalo syntyy kaikkien niiden
ihmisten tekemänä, jotka löytävät sin-
ne tiensä.

Työryhmä

**"TERVETULOA MATTILAAN.
TUHAT KERTAA."
- HOSHMAND NYGÅRD**

Työryhmä työkirjan takana

Jelena Santalainen

on sukupuolentutkimuksen asiantuntija, jonka sukupuolisensitiivinen tie on kulkenut Nicaraguan maaseudun lukutaidottomien naisten opetusryhmistä Mattilan rouhean mustille nahkasohville. Mattilassa Jelenaa kiehtoo radikaali lempeys sekä rohkeus tehdä aidosti kävijöidensä näköistä miestyötä.

Jukka Tukia

on Mattilan työnjohtaja, käytännön sosiaalityössä marinoitunut ammattilainen. Pitkä työura lastensuojelutyössä ja väkivaltatyössä. Unelmoinut ja rakentanut Mattilaa työystävien kanssa jo ennen sen perustamista. Armoton Tapparän mies.

Marko Ajanki

on Mattilan työmiehes. Ennen Mattilaa tehnyt asunnottomuus- ja päihdetyötä peräti kolmella eri vuosikymmenellä. Tamperelaistunut itä-vantaalainen lap-pilaisella twistillä. Elämä on Mattilan miehen parasta aikaa.

Juha Santala

on sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan Puuha-Pete. Käy vahvalla vantaalaisella lähiö-identiteetillä dialogia erilaisten yhteisöjen hyväksi. Mies voi lähteä lähiöstä, mutta lähiö ei miehestä. Nyt palvelee TAMKia ja Setlementti Tamperetta. Diggaa Mattilaa ja Hakaa. Haka pelaa eikä pelkää. Kun tulisi edes yksi hyvä tilanne.

Arvi Pihlman

on sosiaaliantropologi, joka on tehnyt Mattilassa tutkimustyötä ja ollut mukana kehittämässä toimintaa. Viehätynyt Mattilan puolianarkistisesta ilmapiiristä ja työntekijöiden halusta saattaa yhteen mitä sekalaisin porukka – jos ei aina puhaltamaan samaan hiileen, niin ainakin olemaan sivistyneesti erimielisiä.

Demokratia setlementtityön perustana

Kansainvälisen setlementtiliikkeen ja sosiaalityön perusta on vahvasti demokratian ja sen perusarvoihin kuuluvien vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden eli veljeyden puolustamisessa. Ei ole yllättävää, että setlementtiliike on varsinkin Suomessa korostanut solidaarisuutta, yhteistyötä ja vuoropuhelua eri väestöryhmien välillä. On puhuttu sillan rakentamisesta erilaisista lähtökohdista tulevien ihmisten välille. Kansalaissondan Tampereella se tarkoitti punaisten ja valkoisten välisen juovan lievittämistä, ja tämän päivän Euroopassa aktiivista pakolaisten ja kantäväestön sopuisan yhteiselon edistämistä. Erilaisten ihmisten välinen yhteistyö on mainittu myös suomalaisen setlementtityön peruslähtökohdaksi.

Arkista demokratiaa

Yhdysvaltalaisen setlementti- ja sosiaalityön äidin Jane Addamsin keskeinen lähtökohta oli demokratia. Kyse ei ollut poliittiseen järjestelmään kuuluvasta edustuksellisesta demokratiasta, vaan kansalaisyhteiskunnan vahvistamisesta. Kansakunta on yhtä vahva kuin sen heikoin jäsen. Addamsille ei riittänyt, että suurimmalla osalla ihmisistä asiat olivat hyvin. Hänestä kaikille oli annetta-

va mahdollisuus osallistua yhteiskunnan rakentamiseen omalla panoksellaan, ja ihmisiä oli autettava tässä tavoitteessa.

Jane Addamsin demokratia- ja osallisuus -käsitys oli arkinen. Osallisuutta ei mitata äänestysaktiivisuudella vaan kyvyllä elää ja toteuttaa itseään jokapäiväisessä elämässä. Ketään ei saa hylätä, ja kaikilla on oltava oikeus tuntea olevansa arvostettu yhteisön jäsen. Tähän haasteeseen setlementtiliike on vastannut perustamalla kaikille avoimia kansalaistaloja eli setlementtejä, joiden toimintaan osallistuminen perustuu kansalaisuuteen.

Elävä ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta on toimivan demokratian keskeisiä edellytyksiä. Kun demokratia toimii, kaikille ihmiselle tarjoutuu väylä yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja itsensä toteuttamiseen. Tämä tapahtuu kaventamatta ihmisyttä voitontavoitteluun, kuluttajuuteen ja asiakkuuteen, mikä on tavallista julkisella ja yksityisellä sektorilla. Näistä sektoreista poiketen kansalaisyhteiskunta perustuu vapaaehtoisuuteen, jossa kansalaiset päättävät itse asioistaan. Tosin rahoittajat ovat alkaneet osallistua viimeisten vuosien aikana aikaisempaa

Suomen Setlementtiliiton keskeiset perusarvot:

- Arjen keskellä toteutuva lähimmäisenrakkaus
- Yhteisöllisyys
- Erilaisten ihmisten välinen yhteistyö

enemmän myös settlementtien toiminnan määrittämiseen.

Kansalaisten omaehtoisuus ja aktiivisuus perustuvat haluun osallistua ja toimia. Kiinnostus jotakin asiaa kohtaan motivoi ihmisiä toimimaan. Halu osallistua, olla mukana ja saada kokemuksia tuovat sisältöä ihmisten elämään. Omaehtoinen toiminta rikastaa elämää ja tarjoaa vastapainoa työlle ja arjelle. Toiminnan kautta ihminen voi saada uusia ystäviä, mikä lievittää yksinäisyyden kokemusta.

Yhteisöön kuuluminen on ihmisoikeus, joka ei toteudu kaikkien ihmisten kohdalla toivotusti. Tasa-arvoisuuteen perustuva kansalaistoiminta antaa kaikille mahdollisuuden kokea, että kuuluu johonkin, tekee jotakin merkityksellistä ja että on arvostettu yhteiskunnan jäsen.

Sosiaalipedagogiikka, dialogi ja mies

Mattilassa toteutettavan sosiaalipedagogiikan tavoitteena on edistää oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. Keskeinen kysymys on se, miten on mahdollista päästä hyvään, inhimilliseen, oikeudenmukaiseen ja solidaariseen elämään ja kansalaisuuteen.

Kansalaisuusnäkökulmasta tarkasteltuna sosiaalipedagoginen työ on yleistä kansalaiskasvatusta, joka koskee kaikkia ihmisiä. Keskiössä ovat ne inhimillisen kasvun prosessit, joiden kautta ihminen voi saavuttaa yhteiskunnallista osallisuutta, hyvinvointia, toimintakykyä ja elämänhallintaa sekä kykenee toimimaan täysvaltaisena kansalaisena. Suomen Settlementtiliiton yhtenä tavoitteena onkin elinikäisen oppimisen mah-

dollistaminen eli kansalaiskasvatus. Monimutkaistuvassa yhteiskunnassa tarvitaan yhä enemmän kansalaistaitoja, joiden avulla ihmiset pystyvät nauttimaan kansalaisoikeuksistaan. Tärkein kansalaistaito on kyky liittyä yhteisöön eli taitoa olla vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä toisten ihmisten kanssa. Ilman riittäviä kansalaistaitoja ihminen saattaa kokea merkittävää osattomuutta.

Työntekijäkeskeisen auttamistyön ja autoritaarisen kasvatusajattelun sijasta sosiaalipedagogiikassa pyritään dialogiin kasvatuksen lähtökohtana. Sosiaalipedagogiikassa dialogia ei pidetä kuitenkaan sellaisena asiakastyön välineenä, jossa kaksi ihmistä pyrkivät saavuttamaan keskustelemalla yhteisymmärryksen. Tavoite ei myöskään ole työntekijän ja asiakkaan välisen suhteen luomisessa. Kansalaistoimintaan perustuvissa Settlementeissä ei ole asiakkaita tai auttajia ja autettavia, vaan kansalaisia ja yhteisön jäseniä. Siksi settlementtityössä tarvitaan laajempaa ja monipuolisempaa käsitystä dialogista kuin kahden ihmisen välinen keskustelu.

Sosiaalipedagogiikassa dialogia käytetään aina vuorovaikutuksessa todellisuuden, yhteisön, toisen ihmisen, maailman, historian ja etenkin oman itsen kanssa. Dialogin tavoitteena on kaikkien ihmisten tietoisuuden lisääntyminen todellisuudesta ja heistä itsestään suhteessa maailmaan. Suhtautumalla dialogisesti ihmisiin ja elämään saamme todellisuudesta totuudellisemman ja perustellumman käsityksen. Näin voimme alkaa hiljalleen vapautua harhaisista uskomuksista ja väärästä tie-

dosta, jotka kahlitsevat toimintaamme. Lisääntyneen tietoisuuden varassa osaamme elää paremmin omaa elämäämme. Parhaassa tapauksessa pystymme muuttamaan yhdessä muiden kanssa maailmaa vielä paremmaksi paikaksi kaikille ihmisille.

Ei neuvomiselle, opettamiselle ja kontrollille

Yksinkertaisimmillaan dialoginen suhtautuminen tarkoittaa toisen ihmisen, elämän ja luonnon kunnioittamista ja rakastamista. Dialogin syntyminen toisen ihmisen kanssa edellyttää ehdotonta kunnioitusta toista ja hänen elämäntapaansa kohtaan. On oltava nöyrä ja pidättäytyttävä toisten neuvomisesta, ohjaamisesta ja opettamisesta. Arjen ja ihmiselon monimuotoisuutta ei pidä yrittää kahlita liiallisella kontrollilla. On uskottava ihmisiin ja heidän kykyynsä ratkoa itse ongelmiaan. Toivotonta tapausta ei ole. Kaikilla on voimavaroja, osaamista ja kykyä oppia. Dialogin virittymiselle riittää usein, että pyrkii toimimaan näiden humanistisen ihmiskäsityksen peruslähtökohtien mukaisesti.

Sosiaalipedagoginen settlementtityö on perinteisestä yksilökeskeisestä auttamistyöstä poiketen korostetun alueellista ja paikallista. Dialogia käydään ihmisten arjessa eli siinä maailmassa, jossa ihmiset elävät. Toisten maailmaa ei saa yrittää hallita eikä ihmisten käyttäytymistä tule kontrolloida niin ettei mitään yllättävää pääse tapahtumaan. Päivien kulku on aina jossain määrin arvoitus eivätkä työntekijät aivan tarkkaan koskaan tiedä, mitä päivän aikana tulee tapahtumaan. Työntekijät ovat usein arkiseen keskusteluun kuu-

luvan arvioinnin ja tarkastelun alaisina, ja saavat usein hyvinkin välitöntä palautetta itsestään, tavoistaan toimia, pukeutua, syödä jne. Turvallisuutta tärkeämpää on vapaus kaikissa muodoissaan. Kaikkiin ongelmiin tai häiriöihin emme voi varautua, vaan työssä on otettava hallittuja riskejä ja hyväksyttävä oma rajallisuutensa. On luotettava ihmisiin ja ihmisyyteen.

Dialogin käynnistäminen on luovaa toimintaa

Sosiaalipedagogin on käytettävä kaikkia mahdollisia keinoja dialogin käynnistämiseksi. Siksi sosiaalipedagogiikka on käytännöllistä ja luovaa. Se ei perustu sääntöihin eikä menetelytapaohjeisiin. Yhdessä ruokailu, oleminen ja tekeminen auttavat usein dialogin syntymistä. Muita tapoja ovat esimerkiksi lahjojen antaminen sekä kunnioituksen ja luottamuksen osoittaminen. Ihmiset ovat taitavampia ja pystyvämpiä kuin uskommekaan.

Jos kyse on kaikille avoimesta kansalaistoiminnasta, niin miksi miehille tarvitaan oma kansalaistalo, joka sulkee osittain naiset ulkopuolelle? Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuriset rakenteet ovat vielä sukupuolittuneita. Monilla elämäalueilla todellisuus jakaantuu miesten ja naisten ryhmiin. On naisten ja miesten urheilujoukkueita, harrasteryhmiä, auttamisjärjestelmiä, jne.

Sosiaalipedagogisessa mielessä miesten oma kansalaistalo toimii dialogiin pääsemisen ja osallisuuden edistämisen välineenä. Useat miehet kokevat vain miehille suunnatun kansalaistoiminnan itselleen parhaiten

soveltavaksi osallistumisen muodoksi. Jos Mattilaa ei olisi, he eivät välttämättä kokisi kuuluvansa mihinkään.

Toinen tärkeä ulottuvuus on dialogin luominen maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten välille. Siihenkin miesten keskinäinen yhteisöllisyys tuntuu tarjoavan ainakin osaratkaisun. Miesten kansalaistalo onkin ensisijassa käytännöllinen yritys ratkaista miesten yksinäisyyteen ja osattomuuteen liittyviä ongelmia. Mitään sen suurempaa sukupuoli-ideologista merkitystä Mattilaan ei sisälly. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö sukupuoli olisi vahvasti läsnä Mattilan arjessa.

Yhteisösosiaalityötä

Julkisen sektorin sosiaalityö on korostetun yksilökeskeistä. Sitä kutsutaan yksilökohtaiseksi tai psykososiaaliseksi sosiaalityöksi. Psykososiaalisen työn näkökulma on terapeuttinen, ja se perustuu kasvokkaiseen vuorovaikutukseen auttajan ja autettavan välillä. On autettavia ja auttajia. Sen tavoitteena on auttaa ihmistä kehittämään persoonallisuuttaan, tietoaan ja taitojaan arjen haasteita vastaavaksi. Psykososiaalinen sosiaalityö ei kuitenkaan sovellu yhteisösosiaalityön teoreettiseksi orientaatioksi.

Kansainvälisesti yhteisösosiaalityön ideologiset ja toiminnalliset juuret ovat setlementtiliikkeessä ja sitä kautta työssä, jota tehdään ihmisten kanssa heidän omissa yhteisöissään. Sosiaalisista ongelmista kärsiville alueille perustettiin setlementtejä eli naapuruustaloja, jotka toimivat alueen väestön sosiaali- ja kulttuurikeskuksina unohtamatta kansansivistystyötä. Ennaltaehkäisevässä työssä setlementit on tarkoitettu tavallisille ihmisille eikä pelkästään institutionaalisesti leimatuille väestöryhmille, kuten päihteiden ongelmakäyttäjille, mielenterveyskuntoutujille tai kehitysvammaisille.

Perinteinen yhteisösosiaalityö on korostetun alueellista ja paikallista. Vain yhdessä alueen asukkaiden kanssa voimme tuottaa toimintaa, joka aidosti perustuu heidän tarpeisiinsa. On siis luotettava asukkaiden omaan kykyyn ratkaista yhteisönsä ongelmia. On tärkeämpää tukea ihmisiä itseapuun kuin tehdä asioita heidän puolestaan. Hevosen voi viedä veden äärelle, mutta hevosen on itse juotava.

Kansalaistalojen osallistumisen kynnys tulisi pitää matalana. Ensinnäkin kansalaistalon pitää olla fyysisesti helposti saavutettavissa eikä sijaita kaukana ihmisistä. Aukioloaikojen tulee vastata kävijöiden toiveita. Toiseksi sen tulee olla psyykkisesti mahdollisimman helposti saavutettavissa. Se ei saa leimata kävijöitään suuntaan eikä toiseen. Ei siis diagnooseja eikä läheteitä. Osallistumista ei tarvitse perustella, ja kaikki osallistumisen motiivit ovat sallittuja. Anonymiteetistä huolehditaan eikä kävijän välttämättä tarvitse kertoa nimeään. Yleensäkin käynti on tehty vaivattomaksi ja helpoksi ilman turhaa

byrokratiaa ja lomakkeita puhumattakaan tulohaastatteluista tai muista vastaavista.

Sosiaalisesti talon tulee olla sisäänsulkeva. Kaikki ovat tervetulleita ja olisi suotavaa, että settlementtien toimintaan osallistuu ihmisiä kaikista väestöryhmistä asunnottomista professoreihin. Kukin osallistuu ja antaa yhteisön toimintaan voimavarojensa mukaan. Osallistuminen on vapaaehtoista ja perustuu vertaisuuteen.

Ennaltaehkäisevässä yhteistyössä sosiaalityön luonne muuttuu yksilöiden auttamisesta kohti yhteisöjen valtaistamisen ajatusta ja yhteistoimintaa ihmisten kanssa. Pyritään luomaan kansalaisuutta vahvistavia yhteisöllisiä ja sosiaalisia rakenteita yhdessä alueen ihmisten ja settlementissä kävijöiden kanssa. Kyse on yhteisöllisestä ja pedagogisesta osaamisesta, taidosta luoda osallisuutta tukevia yhteisöllisiä ratkaisuja alueellisiin ja paikallisiin tarpeisiin.

Osallisuutta tukevan yhteisön lähtökohdat

Sosiaalipedagogiikassa pohditaan miten luoda kasvua ja oppimista tukevia yhteisöjä. Ensinnäkin on oltava yhteinen tila, jossa voi jakaa aikaa. Lisäksi yhteisön toimintakulttuurin ja ilmapiirin tulee edistää kasvatusta ja oppimista. Avoin vuorovaikutus on keskeisin kasvatusta ja oppimista edistävä tekijä. On luotava avoimeen vuorovaikutukseen perustuvia yhteisöjä, joissa vuorovaikutus ja osallistuminen on mahdollisimman luontevaa ja helppoa.

Avoimella vuorovaikutuksella pyritään siihen, että jokainen uskaltaa mahdollisimman avoimesti ilmaista oman harkin-

tansa mukaan itseään, identiteettiään, osaamistaan, tunteitaan, toiveitaan, tarpeitaan ja halujaan ilman pelkoa tulla nolatuksi tai torjutuksi. Mattilassa toteutetaan useita Maxwell Jonesin demokraattisen ja osallistavan yhteisön periaatteita avoimen vuorovaikutuksen aikaansaamiseksi.

1. Sallivuus

Sallivuudella tarkoitetaan yhteisön jäsenten suvaitsevaisuutta toisiaan kohtaan silloinkin kun he käyttäytyvät yleisistä normeista poikkeavasti tai aiheuttavat erilaisia häiriöitä. Ei ole yhtä ainoa oikeaa tapaa toimia, ajatella tai ilmaista itseään. Demokraattisessa lähestymistavassa ihmiset tunnustetaan yksilöinä ja persoonina eikä vain alakulttuurinsa edustajina. Mitä sallivampi yhteisö, sitä useampi voi osallistua. Pääsääntöisesti yhteisön jäsenet määrittävät normaaliuden ja sallivuuden rajat ja vain poikkeustapauksissa työntekijät toimivat aktiivisesti rajojen varti-joina.

2. Yhteisöllisyys

Demokraattisessa yhteisössä tavoitellaan lämmintä, hyväksyvää ja sallivaa ilmapiiriä. Kaikki ovat tervetulleita yhteisöön, ja kaikille osoitetaan vieraanvaraisuutta. Jokaisella yhteisön jäsenellä on oikeus olla osallisena kaikessa yhteisön toiminnassa kiinnostuksensa ja aktiivisuutensa mukaisesti. Kaikki ovat vastuussa yhteisön toiminnasta, eivät pelkästään työntekijät. Kyseessä on kaikkien yhteisön jäsenten, ei työntekijöiden yhteisö.

3. Demokraattinen päätöksenteko

Demokraattisessa yhteisössä mahdollisimman monen tulee saada vaikuttaa yhteisön toimintaan. Yhteisön arkea ja toimintaa koskevaan päätöksentekoon osallistuvat kaikki jäsenet tai heidän edustajansa eikä vain henkilökunta. Jäsenille tulee antaa todellista vaikutus- ja päätäntävaltaa yhteisönsä asioihin. On tehtävä sitä, mistä jäsenet päättävät. Jäsenten aktiivista osallistumista yhteisön päätöksentekoon pidetään erityisen tärkeänä, koska sen avulla opitaan ratkaisuvia kansalaisaitoja, kuten vallankäyttöä ja vastuullisuutta. Edelleen se ehkäisee yhteisön jakautumista työntekijöihin ja muihin yhteisön jäseniin. Usein jäsenten osallistumiselle päätöksentekoon luodaan omat fooruminsa ja rakenteensa.

Myös vastuu päätöksistä koskee kaikkia, vaikka lopullinen vastuu on työntekijöillä. Työntekijöiden ei silti pidä yrittää kontrolloida kaikkea toimintaa vaan pyrkiä siirtämään valtaa ja vastuuta jäsenille yhteisön kehitystasoa vastavasti.

4. Todellisuuden kohtaaminen ja arjessa oppiminen

Yhteisön tarkoituksena on toimia mahdollisimman hyvin normaalin yhteiskunnan odotusten ja normien mukaisesti, mikä tukee yhteiskunnassa tarvittavien yleisimpien kansalaistaitojen oppimista. Yhteisön arki tarjoaa yleensä aivan tarpeeksi materiaalia todellisuuden yhteisölliselle käsittelylle ja arvioimiselle.

Yhteisön arjen toiminnoissa ja erilaisissa ongelmatilanteissa jäsenet saavat jatkuvasti toisiltaan palautetta siitä, kuinka muut ovat kokeneet heidän käyttäytymisensä tai toimintansa. Työntekijöiden pidättäytyminen palautteen annosta lisää jäsenten aktiivisuutta ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. On huomattava, että myös työntekijät asettuvat kritiikille alttiiksi ja heidän käyttäytymistään saatetaan avoimesti moittia.

Juha Santala

Yksilökohtainen sosiaalityö	Yhteisösosiaalityö
Vajaavuudet ja puutteet	Vahvuudet ja voimavarat
Tarpeet	Taidot ja innostus
Asiakkaan kriisi tai hätä	Sijoitus tulevaisuuteen, ennaltaehkäisy
Riippuvuuden rakentaminen	Itsenäisyys, vapaaehtoisuus & omatoimisuus
Asiakas	Yhteisön jäsen
Lyhyen ajan ratkaisut	Kestävät ratkaisut
Palvelutuotanto	Yhteisöjen kehittäminen
Yksilö	Yhteisö, universaalius
Tarvehankinta	Ei tarvehankintaa
Avustus	Itseapuun tukeminen, voimavarojen vahvistaminen

Yhteenveto yhteisö- ja yksilösosiaalityön välisistä eroista (esitetty IFS seminaarissa Berliinissä 26.9.2016).

Dialogisuus ja sosiaaliset suhteet toiminnan kantavina voimina

Kuten eräs Mattilan miehistä kiteytti, keskeistä kansalaistalon toiminnassa on se, että kaikenlaiset miehet tutustuvat toisiinsa. Tämän vuoksi on tärkeää, ettei toimintaan osallistuvilta miehiltä edellytetä mitään ongelmaa tai erityistä elämäntilannetta. Kyseessä ei ole työttömien, isäksi tulleiden, nuorten, vanhojen tai maahan muuttaneiden miesten paikka. Sen sijaan miesten kansalaistaloon voi hakeutua kuka tahansa, joka kokee miehille suunnatun yhteistoiminnan mielekkääksi.

Ensi silmäyksellä kansalaistalon arki voi näyttää ajanvietolta vailla sen kummempaa tarkoitusta. Paikan erityislaatuisuus alkaa kuitenkin hahmottua, jos malttaa vähän pidempään katsella ympärilleen. Kaikille miehille suunnattu toiminta on saattanut yhteen hyvin kirjavan kävijäkunnan. Kävijät ovat kotoisin Suomen ja muun Euroopan lisäksi ainakin Aasiasta, Afrikasta ja Pohjois-Amerikasta. Ikähaitari venyy parikymppisistä yli seitsemänkymmenvävuotiaisiin. Koulutus- ja työtaustat ulottuvat yliopistosta yrittäjyyteen ja teollisuustyöhön.

Erilaisista taustoista ja elämäntilanteista tulevat, eri kieliä puhuvat, eri-ikäiset ja erilaista arkea elävät miehet kohtaavat, tutustuvat toisiinsa, vaihtavat ajatuksia ja kokemuksia, kehrittelevät tarpeelliseksi kokemiaan yhteistoiminnan muotoja sekä auttavat toisiaan milloin missäkin tilanteessa. Samalla ylittyvät myös jotkut ihmisiä toisistaan tyypilli-

sesti erottavat rajanvedot ja hierarkiat, jotka liittyvät esimerkiksi varallisuuteen, työ- ja koulutustaustaan tai rasismiin. Tällä tavoin Mattilassa toteutetaan setlementtiliikkeen perinteistä pyrkimystä hyvinvoinnin ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen toimimalla siltanrakentajana eri yhteiskuntaryhmien välillä.

Mattilan toimintaa ohjaa ajatus dialogisuudesta. Yhteistyötä edistetään ja erilaisten näkökulmien olemassaolo ymmärretään pikemmin säännöksi kuin poikkeukseksi. Kävijöiden on myös mahdollista vaikuttaa toimintaan. Dialogisuuden periaate näkyy myös työntekijöiden ja kävijöiden välisessä kanssakäymisessä. Työntekijät eivät odota tietävänsä kovinkaan tarkkaan etukäteen mitä miehet toiminnalta hakevat. Sen sijaan he organisoivat tilanteita, joissa kävijät voivat yhteistyössä toistensa ja työntekijöiden kanssa tehdä tarpeelliseksi katsomiaan asioita.

Kahvikupillisesta kohtaamisiin ja keskusteluihin

Avoimessa toiminnassa kansalaistaloon voi tulla viettämään aikaa vapaaehtoisen olohuonemaisessa tunnelmassa. Tavallisesta olohuoneesta tilan erottaa kuitenkin se, ettei koskaan voi varmuudella tietää, kuka seuraavaksi astuu ovesta sisään ja istahtaa viereen hörppimään kahvia. Kahvi on itse asias-

sa avoimen toiminnan kulmakiviä, ja siinä kiteytyy vähäeleisesti yhteisyyttä ja yhdenvertaisuutta korostavien asioiden keskeisyys toiminnassa ylipäätään.

Ovesta astuttuaan ja tervehdykset huihattuaan moni tulija käykin ensi töikseen kaatamassa itselleen kupin kahvia tai teetä. Kuppi kourassa siirrytään pöydän ääreen juttelemaan tai lukemaan päivän lehteä, sohvalle katsomaan televisiota tai pelailemaan. Yhdessä juotu kahvi luo puitteita yhdenvertaiselle kanssakäymiselle. Kahvin siemaaminen saattaa myös toisilleen tuntemattomat miehet osaksi yhteistä tilannetta ja porukkaa jo ennen kuin sanaakaan on sanottu.

Monen kävijän kohdalla kansalaistalossa tapahtuvat kohtaamiset ja kohtaamisista seuraava vuorovaikutus poikkeavat huomattavastikin siitä, mihin he ovat arjessaan tottuneet. Joillekin miehille kohtaamisista tekee erityistä esimerkiksi kansalaistalon monikulttuurisuus. Joillekin jo pelkkä vastaanottavainen ilmapiiri voi näyttäytyä poikkeuksellisenä.

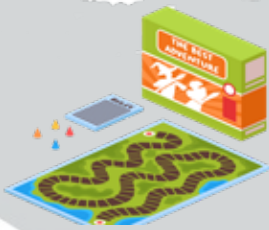
Kansalaistalon kirjava kävijäkunta, vapaauotoisuus ja tutustumisen mutkattomuus tarjoavat näin ollen muusta arjesta poikkeavia mahdollisuuksia kohtaamisille, tutustumiselle ja ajatusten jakamiselle. Kahvittelun, kuntoilun, retkeilyn tai muun yhdessä tekemisen ohessa jutellaan, nauretaan ja välillä puhutaan syvällisemmistäkin asioista. Epämuodollisessa ilmapiirissä on helppo tulla mukaan ja tutustua, ja toistuvien kohtaamisten myötä suhteet alkavat myös hitsautua tiiviimmiksi.

Dialogisuus on paljon muutakin kuin keskustelua

Mattilassa dialogisuus ymmärretään laajemmin kuin pelkkänä keskusteluna. Se on paitsi ajatusten vaihtoa, myös vastavuoroista huomioimista ja toimintaa. Parhaimmillaan kansalaistalossa kehkeytyvä vastavuoroisuus avaa kävijöille sekä avarampaa ymmärrystä maailmasta että uudenlaisia omaan ja yhteiseen elämään vaikuttamisen väyliä. Yhtäältä kyse on siitä, että miehet rakentavat yhdessä toisiaan kunnioittavaa yhteisöä, jossa on hyvä olla. Toisaalta he voivat hyödyntää vuorovaikutusta tavalla, joka antaa heille mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä laajemminkin.

Kansalaistalossa kehkeytyvässä vuorovaikutuksessa miehet tuovat yhteen monenlaisia taitojaan ja muita resurssejaan. He käyttävät intoaan ja osaamistaan toistensa hyväksi erilaisin tavoin, kuten kehittelemällä ja ylläpitämällä toimintaa, auttamalla ja tukemalla toisiaan, opettamalla toisilleen asioita tai vaikkapa luomalla viihtyisää ilmapiiriä. Kävijäkunnassa ilmenevät erilaiset tarpeet, kuten tarve juttuseuralle, maksuttomalle tekemiselle, vertaistuelle tai uusien taitojen oppimiselle muodostavat maaperän, jossa hyvinkin erilaiset toimeliaisuuden tavat voivat antaa kokemuksen oman toiminnan merkityksellisyydestä myös muille ihmisille. Kahvittelun lisäksi erilaiset pelit ovat osoittautuneet oivallisiksi vuorovaikutuksen käynnistäjiksi. Avoimessa toiminnassa pelataan esimerkiksi lauta-, domino- ja korttipeljä, Playstationia ja pöytäjalkapalloa. Lauta-, domino- ja korttipelien ympärille kehkeytnyt pe-

lirinki on hyvä esimerkki siitä, miten yksittäiset kävijät voivat ottaa kansalaistaloa haltuun omista lähtökohdistaan tavalla, joka vastaa myös muiden kävijöiden tarpeisiin.

Kaikki peliringissä pelatut pelit on hankittu kansalaistaloon erään peleistä innostuneen miehen aloitteesta. Mies suunnitteli aikoinaan pelejä työkseen ja ne ovat hänelle edelleen intohimoinen harrastus. Hän muokkaa pelien sääntöjä paremmin kansalaistaloon sopiviksi, huolehtii paikalla ollessaan pisteenkaskusta ja tutustuttaa uusia miehiä peleihin. Peleihin intohimoisesti suhtautuva mies on saanut areenan toteuttaa itseään ja osaamistaan tavalla, joka on osoittautunut muille kävijöille arvokkaaksi.

Sen lisäksi, että pelaaminen ja sen ympärille kehkeytyvä sosiaalisuus on mukavaa, miehet hyödyntävät vuorovaikutustilannetta myös erityisempiin tarpeisiin. Niinpä pelaamisen ohessa joku miehistä saattaa kysyä muilta neuvoa arjen ongelmatilanteessa. Toinen tuo yhteiseen pohdintaan mieltään askarruttavan asian. Kolmas kaivaa taskustaan nipun paperilappuja, joille kirjoittaa pelin aikana kuulemiaan suomenkielisiä sanoja. Moni mies hyödyntääkin vapaamuotoista seurustelua kielitaitonsa kartuttamiseen. Useimmiten kansalaistalossa harjoitellaan suomea, mutta jotkut suomenkieliset mie-

het myös petraavat siellä englantiaan. Kielten kirjo saa ajoittain aikaan kanssakäymisen takkuamista. Eräät useita kieliä puhuvat miehet ovatkin ottaneet asiakseen huolehtia tulkkauksesta tilanteissa, joissa yhteiset sanat ovat vähissä. Samoin kuin peliringin moottorina toimiva mies, myös nämä miehet ovat onnistuneet luomaan itselleen roolin, joka tukee muiden kävijöiden pyrkimyksiä.

Vastaavanlaisesta esimerkistä käy myös tilanne, jossa tietotekniikan päälle ymmärtävät nuoret miehet alkoivat opastaa vanhempia miehiä tietokoneen käytössä, mistä vakiintui sittemmin oma ryhmätyön muotonsa. Tällä tavoin laeva ikäjakauma, ja siihen liittyvät erilaiset tarpeet ja resurssit, antoi mahdollisuuden hyödylliseksi koetun roolin luomiselle.

Miehiä, jotka ovat kehittäneet itselleen erityisiä rooleja kansalaistalon arjessa ja toiminnassa voi ajatella eräänlaisina yhteistoiminnan avainhenkilöinä. Heidän innostuksensa ja paneutuneisuutensa ansiosta sosiaalisuus alkaa saada selkeämpiä muotoja, joissa kytkeytyvät vastavuoroisesti yhteen useampien kävijöiden pyrkimykset.

Orastavien vastavuoroisuuden itujen havainnoiminen sekä kävijöiden itselleen kehittelemien roolien huomaaaminen ovatkin keskeisiä välineitä kun työntekijät pyrkivät tukemaan ja vakiinnuttamaan yhteistä hyvää edistäviä toimintatapoja.

Jännitteilläkin on sijansa

Vaikka miehet osallistuvat toimintaan erilaisista lähtökohdista ja osin erilai-

sin motiivein, niin kaikkia toiminnasta innostuneita miehiä kuitenkin yhdistää halu luoda sosiaalisia suhteita miesten yhteistoiminnan kautta. Tämän yhdistävän pyrkimyksen sekä toiminnan avoimen ja dialogisen luonteen pohjalta erilaiset miehet erilaisine näkökulmineen päätyvät etsimään yhteisiä säveliä. Usein yhteisten sävelten löytäminen tapahtuu verrattain kitkatta, mutta toisinaan kokemusten, käyttäytymisen, maailmankuvien ja miehenä olemisen tapojen moninaisuus voi myös poikia julkilausuttuja tai pinnanalaisempia jännitteitä. Erimielisyydet tai eroavaisuudet saattavat joskus hiertää, mutta niiden puntaroiminen voi tarjota myös kasvupohjaa uusille tulokulmille ja suunnata toimintaa uusille urille.

Usein jännitteiden puntaroiminen tapahtuu hiljaisesti, osana arkista kanssakäymistä. Pitkälti kyse on siitä, että miehet tietävät olevansa tilassa, jossa muiden läsnäolijoiden kokemukset ja ajatukset voivat poiketa huomattavastikin omista. Joskus jännitteisiin liittyy kuitenkin myös avointa pohdintaa. Onko soveliasta käydä juomassa ilmainen kahvi ja häipyä sanaa sanomatta? Istuuko tanssi yhtä mutkattomasti miesten yhteistoiminnaksi kuin pelaaminenkin? Tuntuuko taustojen, kulttuurien ja elämäntapojen sekameltska joissain tilanteissa uhkaavalta?

Avoimuutta korostavassa ilmapiirissä, työntekijöiden tukiessa yhteistoimintaa ja toistuvien kohtaamisten myötä monet jännitteitä aiheuttavat huolet menettävät teränsä. Mies, joka ensi alkuun näyttää kiinnostuneen lähinnä ilmaisen kahvin kittaamisesta ja syö-

misestä, alkaa pikkuhiljaa tunnustellen löytää paikkansa kansalaistalon porukassa. Yhteistanssia ehdottanut mies raahaa paikalle ämyrin ja tanssinopettajan, ja pian samassa huoneessa pelataan ja tanssitaan kaikessa sovussa. Tutustumisen myötä turhat pelot kari-sevat, ja maailmankatsomuksellisetkin erot on helpompi sulattaa kun keskustelukumppaniin jo luottaa sen verran, että uskaltaa sanoa olevansa asioista eri mieltä.

"Keskeinen toimintaa ylläpitävä jännite on syntynyt miesten yhteistoiminnan painottamisen ja kansalaistaloon tiensä löytävän monimuotoisuuden välille."

Jännitteet voivat siis purkautua. Ne voivat kuitenkin myös pitää avoimen ja moniäänisen yhteisön toimintaa liikkeessä. Keskeinen toimintaa ylläpitävä jännite on syntynyt miesten yhteistoiminnan painottamisen ja kansalaistaloon tiensä löytävän monimuotoisuuden välille. Miesten yhteistoiminta ja yhteisöllisyys koetaan tärkeäksi, mutta toisaalta useille miehille nimenomaan kävijäkunnan monipuolisuus tekee toiminnasta antoisaa. Ajatus yhdistävästä miehenä olemisesta sekä yhteisöllisyyden painottaminen neuvottelevatkin kansalaistalon arjessa monien erojen, kuten erilaisten toimintaan liittyvien odotusten tai miehenä olemisen tapojen kanssa. Viimekädessä työntekijöiden kontolla on huolehtia hedelmällisestä tasapainosta näiden eri puolten välillä yhdenvertaista dialogisuutta edistäviä elementtejä tukien ja sitä haittaavia hierarkioita purkaen.

Arvi Pihlman

PARLAMENTTI

- mahdollisuus osallistua
- yhdessä päättäminen
- vaikuttaminen

Demokratia

TOIMINTA

- yhdessä
- vastav

Toim

D I A L

AVOIN TOIMINTA

- liittyminen
- moninaisuus
- helppo tulla

Kansalaisuus

TEEMA

- tieto ja
kehittä

Tieto

RYHMÄT

tekeminen
vuoroisuus

minta

AKTIIVIT

- Identiteetin ja yhteisöllisen roolin vahvistuminen

Osallisuus

LOGI

AILLAT

itsensa
minen

isuus

VERKOSTOT JA

ARVI (ARVI

=arvioinnin ja kehittämisen ryhmä)

- Mattilan työn yhteiskehittäminen

Kehittäminen

Mattilan rakenne ja toiminta

AVOIMET OVET mahdollistaa kynnyksettömän osallistumisen toimintaan ja kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen. Avoimen toiminnan aikana kaikki miehet ovat tervetulleita Mattilaan. Avoin toiminta tekee joukkoon liittymisen ja osalliseksi pääsemisen helpoksi, ja miehillä on tilaisuus olla avuksi toisilleen eri tavoin.

Miehet voivat lukea päivän lehtiä, surffailla netissä sekä kahvitella ja keskustella toistensa kanssa. Käytössä on myös erilaisia pelejä shakista Dartsiin ja Playstationiin. Samalla miehillä on tilaisuus puhua suomen kieltä luonnollisessa ympäristössä, ja heiltä saadun palautteen mukaan kielitaito karttuu seurustelun ja pelaamisen lomassa huomaamatta.

Mattilassa on yhteistyökumppanien, järjestöjen ja viranomaisten helppo tavoittaa miehiä esim. infotilaisuuksien kautta, jotka liittyvät harrastuksiin, koulutuksiin tai työvoimapalveluihin.

Mattilan **kansalaislähtöinen** toiminta rakentuu miesten ideoiden pohjalta. **Toiminnan keskeiset elementit** ovat Avoimet ovet, Toimintaryhmät, Teema-illat, Mattilan Parlamentti ja Mattilan Aktiivit.

TOIMINTARYHMÄT sisältävät niin fyysistä kuin henkistä hyvinvointia edistävää toimintaa.

Toimintaryhmä voi olla kertaluonteinen tai samaan teemaan liittyen kokoontumisia on useita. Toimintaryhmät kokoontuvat sekä Mattilassa ja Mattilan ulkopuolella ja toteutuksesta vastaavat yhdessä Mattilan työntekijät, miehet sekä yhteistyötahoja edustavat eri alojen asiantuntijat.

MATTILAN AKTIIVIT ovat vapaaehtoistyöntekijöitä, jotka näkevät Mattilan merkityksellisenä yhteiskunnallisena toimijana ja ovat sitoutuneet sen toiminnan kehittämiseen ja Mattilan menestymiseen.

Aktiivien toiminta ilmenee monimuotoisena: aktiivisena toimijuutena ryhmien vetämisessä, ulospäin suuntautuvana auttamisena talkoissa, vieraiden vastaanottamisena, vertaistulkkauksena. Esim. Avoimessa toiminnassa Sheriffit huolehtivat kahvin ja teen riittävydestä, esittelevät uusille tulijoille toimintaa ja muutenkin pitävät lakia ja järjestystä yllä, mikäli työntekijät ovat muissa työtehtävissä.

TEEMAILLOISSA puhutaan miehille tärkeistä asioista. Rikkautta iltoihin tuo keskustelemassa olevien miesten kulttuurien ja taustojen monenlainen kirjo. Laaja ikäskala tuo keskusteluun myös oman vivahteensa. Teemailtojen aiheet voivat valikoitua hyvin monella tapaa. Voi olla ajankohtainen mediassa keskustelua herättävä aihe, Mattilan pöytäpuheissa esiin noussut miehelle vaikea aihe tai sitten ihan mikä vaan kiinnostusta herättävä aihe. Teemaillan alustaa pyydetty asiantuntija, jonka jälkeen keskustelu on avointa. Illoissa on tulkkaus.

MATTILAN PARLAMENTILLA on keskeinen rooli kansalaistalon toiminnan kehittämässä.

Parlamenttiin voivat osallistua kaikki Mattilassa käyvät miehet. Parlamenttiin kokoontuu yleensä 10-15 Mattilan aktiivia, jotka ideoivat, toteuttavat ja arvioivat Mattilan toimintaa. Työntekijät toimivat kokouksen esittelijöinä ja pöytäkirjanpitäjinä, ja heillä on veto-oikeus parlamentin päätöksiin. 6-8 kertaa vuodessa kokoontuvan parlamentin rakenne takaa sen, että miesten ideat siirtyvät kaikkia hyödyttäväksi toiminnoiksi ja miehet voivat antaa palautetta ja arvioida toteutunutta toimintaa.

VERKOSTOTYÖ

Mattilalla on keskeinen rooli kansalaistoiminnan verkostoissa Tampereella. Mattilan Miehet ovat mukana mm.rakentamassa ja toteuttamassa erilaisia tapahtumia.

Aktiivista yhteistyötä tehdään erilaisten toimijoiden kanssa, joiden kautta Mattilan miehet voivat tutustua myös muualla tapahtuvaan toimintaan ja erilaisiin vapaaehtoiisiin ja asiakkaisiin. Näin voidaan edesauttaa miesten mahdollisuuksia ammattiin kouluttautumiseen, työllistymiseen, työharjoitteluun ja uusiin harrastuksiin.

OPPILAITOSYHTEISTYÖ antaa opiskelijoille mahdollisuuden tutustua Mattilan toimintaympäristöön ja samalla Mattilan miehille tarjoutuu tilaisuus tutustua erilaisiin oppimisympäristöihin, esim. yhteiseen luentoon sosionomi-opiskelijoiden kanssa

Työntekijänä ja miehenä Mattilassa

”Tampereen parhaassa kahvipaikassa” yhteisöllisyyttä rakentamassa

Mattilan työntekijöiltä vaaditaan monenlaisia taitoja, koska paikassa käy hyvin erilaisia miehiä. Työntekijät Jukka ja Marko sekä Mattilan miehet pohtivat työntekijän roolia ja sitä, mitä tarvitaan hyvän yhteishengen luomiseksi.

Jukka: Työntekijän rooli on olla läsnä ja käytettävissä. Oltava aidosti ja kiinnostuneesti mukana. Kuulemassa miesten toiveita ja tarpeita. Haastamassa dialogiin.

Marko: Mattilan slogan on ”Tilaa miehelle”. Työntekijän on annettava tilaa sosiaaliselle kanssakäymiselle ja miehissä olevalle potentiaalille eli sille, mitä heistä voi tulla.

Mattilan miehet:

”Se varmaan vaikuttaa hyvään yhteishenkeen paljon, että työntekijät osallistuu vähän samoihin kuvioihin meidän kanssa.”

”Ristiriitatilanteissa” työntekijän pitää vaan ottaa selvää molempien kanta ja löytää oikeudenmukainen ratkaisu. Jos siis on sellainen konfliktitilanne että siihen pitää puuttua. Eihän pienillä konfliktitilanteilla ole välttämättä mitään väliä. Mutta kaikkeen ei oo rat-

kaisua. Pitää hyväksyä et toisella on vähän erilaiset mielipiteet ja uskomukset ja ajatukset. Ja jos sä jostain ihmisestä huomaat että ei ihan synkkaa, niin täällä ei oo pakko olla tekemisissä ihan niin paljoo. Jos on vähänkään käytöstapoja, tämmöstä sivistyneisyyttä ja muuta, niin tilanteet yleensä kyllä hoituu.”

”Joskus on saattanu keskustelu vähän olla pikkusen kiivaan puoleista, mutta sekin on hoitunut sillä lailla että ’no ollaas vähän hiljempaa’. Joskus on joku humalainen ohjattu pois.”

Miten työntekijä toimii, kun Mattilan ovesta astuu ensikertalainen?

Marko: Yleensä menen vastaan ja kysyn, että oletko käynyt ennen Mattilassa. Alan sitten kertoa paikasta. Koska päivät ovat erilaisia, sanon yleensä aina, että täällä kannattaa käydä useamman kerran. Silloin Mattilasta saa eniten irti ja huomaa, että millainen paikka tämä on. Jos on joku peli käynnissä, voin pyytää ensikertalaisen mukaan. Samalla kuulostelen, että millä tavalla hän haluaa olla täällä. Mihinkään ei ole pakko osallistua, ja ilmaisen sen heti alkuvaiheessa.

Jukka: Työntekijän on oltava hyvällä tavalla rohkaisemassa, mutta myös antamassa tilaa. On tärkeitä tunnus-

tella, että mitkä tulokkaan fiilikset ovat. Priorisoin ykköseksi ensikertalaisen vastaanottamisen.

Mattilan miehet:

"Kun tulin Mattilaan ensimmäisen keran enkä tuntenu ketään, niin tääl oli erittäin lämmin vastaanotto. Pomot esitteli itsensä, ja kaikki muutkin. Oli helppo tulla. Pomot kertoi toiminnasta pääpiirteittäin."

"Kyllä se Jukka sitä karvasta kämmenstä mulle ojensi ja kerto mistä tääl on kyse."

"Tänne voi tulla kahville niin et sun ei tarvitse jutella kenellekään ellet sä halua. Sä voit ihan ite määritellä kuinka sä osallistut täällä. Työntekijä tulee sua tervehtimään, ehkä juttelee. Jos tuut ekaa kertaa, voit sanoo, jos uskallat, et sä et haluukkaa jutella vaan haluut vaan juoda kahvia. Voi ihan olla tarkkailijana alus jos siltä tuntuu."

Mitä työntekijä tekee Avoimien ovien aikana?

Jukka: On oltava tietoinen, mitä paikassa tapahtuu. On oltava läsnä miehille, osa porukkaa. Aistia, mihin työntekijää halutaan mukaan. Joltain kitaransoitto-duolta voi mennä kysymään, että mikä kappale heillä on menossa. Jos joku istuu muista erillään, voi mennä kuulostelemaan, että haluaisiko hän seuraa.

Marko: Toiminnassamme on tärkeää ryhmäytyminen ja yhteisöllisyys. Se, missä vaiheessa ryhmäytyminen on, vaikuttaa siihen, mitä työntekijältä

odotetaan ja vaaditaan.

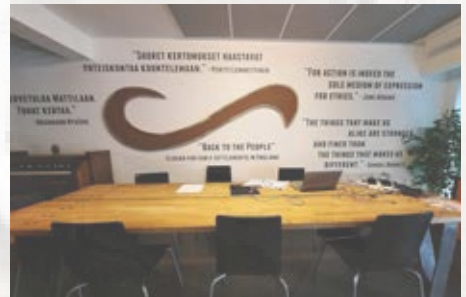
Mattilan miehet:

"No mä kuvailisin, et työntekijät on vähän mukana meiän kuvioissa ja laittaa meille kahvia ja järkkää lehdet meiän saataville ja tällä lailla. Ne osallistuu aina välillä peleihin ja, mutta kai ne nyt pääasiassa hoitaa ton kahvin ja tän yleisen järjestyksen."

"Kohteliaisuus on ainoo tapa, millä toimii tämmönen yhteisö. Ehkä työntekijät on omalla esimerkillään tuonut semmosen kohteliaisuuden."

Mattilan toiminta perustuu kävijöiden ideoille. Miksi työntekijät eivät suunnittele toimintaa kävijöille valmiiksi?

Jukka: Tämä on sellainen asia, jossa joutuu tekemään eniten töitä itsensä kanssa. Meidät on niin kyllästetty sillä, että kaikki lähtee aina työntekijöistä. Olemme oppineet, että työntekijät suunnittelevat ja tekevät. Kävijät ovat kohteita, jotka osallistuvat. Itselleen täytyy muistuttaa sitä, että älä sinä nyt tee vaan kuuntele ja kohtaa mies ja hänen toiveensa ja tarpeensa. Anna yhteisön ratkaista myös ongelmia. Niin helposti lähtee tarjoamaan omia ratkaisuja, koska silloin pääsee paljon helpommalla.

Marko: Jos miehet kokevat, että he pääsevät itse vaikuttamaan toimintaan, silloin vähenee odotus, että työntekijät järjestää sitä. Usein pallo heitetään työntekijälle ja odotetaan, että hän ratkaisee ongelman. Me sen sijaan heitämme pallon takaisin! Ratkaisu tulee silloin monesti yhteisöstä.

Jukka: Miesten tarpeiden ja ideoiden on tultava pintaan. Niiden kauttahan mies kertoo, mitä hän toivoo elämäänsä tullessaan Mattilaan. Jos joku mies esimerkiksi sanoo, että teemaillat ovat hyviä iltoja, hän ammentaa silloin niitä itselleen. Meidän täytyy kuulla tuo toive.

Marko: Sellaiset miehet ovat positii-visesti yllättyneitä, jotka ovat käyneet matalan kynnyksen paikoissa ja löytäneet jossain vaiheessa Mattilan. ”Hei, mua ei asetetakaan täällä asiakkaan tai ongelmallisen ihmisen asemaan.” Joku sanoikin, että ”tää on paras kahvipaikka Tampereella.”

Onko teillä joku esimerkki tilanteesta, jossa toiminta on mennyt eri suuntaan kuin työntekijä oli etukäteen ajatellut?

Jukka: Mattilan erityisyydestä kertoo minusta jollakin tavalla seuraava tilanne. Joku ehdotti Parlamentissa, että lähdetään shoppailemaan Tuurin kyläkauppaan, ja sinnehän lähdettiin. Matkalla poikettiin kahvipaikkaan, jonka vieressä oli museoalue, ja miehet kiinnostuivatkin siitä, koska heitä alkoi kiinnostamaan enemmän Suomen historia kuin Tuurin kyläkauppa. Matkassa sattui olemaan vielä kaveri, joka

tiesi paljon Suomen historiasta. Kun mukana oli myös hyviä tulkkeja, niin yhtäkkiä Tuurin kyläkauppaan ei ollut enää kiire ollenkaan!

Tällaiset tilanteet ovat itselle älyttömän hyviä paikkoja oppia. Sanoin pari kertaa, että hei äijät, nyt on lähdeittävä matkaan, jos meinataan Tuuriin päästä tämän päivän aikana. No miehiltä tuli vastauksena, että ollaas vielä vähän aikaa. Silloin pysähdyin itsessäni. Mikäs minä olen tässä määrittämään yhtään mitään mistään ja kenes ääntä tässä on kuunneltava.

Mikä merkitys kuulluksi ja nähdyksi tulemisella on mattilalaisuuden syntymisessä?

Jukka: Nähdyksi ja kuulluksi tuleminen on se juttu. Meillä miehinä on toiveita ja unelmia, haluaisimme tulla nähdyksi ja kuulluksi omana itsenämme. Tämän miehestä lähtevän toiveen kuuleminen ja myös sen mahdollistaminen, että tarvitsemme toisiamme on ensimmäisiä rakennuspalikoita Mattilan yhteisön synnyssä.

Marko: Kyllä se on synnyttänyt vastavuoroisuutta. Jos minulla on työntekijänä esimerkiksi joku meno tai minun pitää käydä jossakin hoitamassa joku juttu ja paikalla on luotettavat henkilöt, niin pystyn jättämään Avoimet ovet heidän haltuunsa.

Jukka: Jos kaveri kokee, että hän on tullut kuulluksi omana itsenään ja että hän on merkityksellinen ja arvostettu tässä yhteisössä, niin totta kai hän

haluaa rakentaa yhteisöä ja antaa panoksensa sille.

Mattilan miehet:

”Meil on avoin keskusteluyhteys työntekijöiden kanssa, uskalletaan puhua suoraan ja lisäksi on vielä Parlamentti, missä asioita ruoditaan. Kyllä siinä on aika hyvät mahdollisuudet tulla kuuluksi. Mutta tietenkin kun on paljon tahtovia päitä, niin eihän toki kaikkien mielihalut voi toteutua.”

Mitkä muut arvot ohjaavat toimintaanne työntekijöinä?

Jukka: On tärkeää nähdä ihmisten kyvykkyys ratkaista asioita ja ongelmia – myös yhteisössä. Ei niin, että minä työntekijänä ratkaisen vaan miehet yhdessä. Heillä on voimavarat ja viisautta siihen, ja minä olen osa prosessia heidän rinnallaan. Tärkeää on myös tasavertainen ja kunnioittava asenne: ei asettauduta kenenkään yläpuolelle eikä määritellä toisia.

Marko: Se, että toiminta ei ole ongelmalähtöistä, ja että Mattila on tarkoitettu kaikenlaisille miehille. Me emme määrittele ketään mitenkään muuten kuin että tänne tuleva ihminen identifioidaan mieheksi. Se on voimauttavaa, koska mukana ei ole leimauttavaa aspektia. Jos kyseessä on esimerkiksi päihdetyön päiväkeskus, ihminen ottaa helposti päihdeongelmaisen identiteetin. Mattila on enemmän ihmistä nostava. Miesporukalla ollaan yhdessä ja kohdataan tasavertaisesti. Sitä pyrimme koko ajan edistämään.

Jukka: Pyrimme kaikin keinoin ottamaan kaikki leimat otsasta.

Mattilan miehet:

”Täällä ei ole havaittavissa sellaista diktaattorimaista johtamista. Silloin niinku kansan valta toteutuu.”

”Tääl on niin montaa mielipidettä että jos jonkun kanssa ei kovin paljoo tuu juttuu, ni yleensä löytyy joku toinen jonka kanssa tulee. Tällä talolla ei oo mitään sellasta selkeetä muuta linjaa kuin se ettei riidellä.”

Mahdollistuuko Mattilassa uusia miehenä olemisen rooleja?

Jukka: Kun tulee nähdä ja kuulla, dialogi mahdollistuu. Silloin uskalletaan kertoa itsestään, tuoda esiin omia mielipiteitä ja laittaa jakoon niitä omia juttujaan. Jos mukana on vielä kunnioituksen ilmapiiri, niin silloin kyse on mitä suurimmassa määrin mielipiteiden ja erilaisesta miehenä olemisen jakamisesta.

Miten työntekijät huomioivat sen, että Mattilassa käy eri puolilta maailmaa tulevia miehiä?

Jukka: Ei juuri millään tavalla.....ymmärtänet, mitä tarkoitan...

Marko: Me pyrimme löytämään miehiä yhdistäviä tekijöitä.

Jukka: Ja suhtaudumme arvostavasti kaikkiin miehiin, jotka tulevat ovesta sisään.

Mitkä ovat mielestänne Mattilan työntekijän tärkeimmät ominaisuudet?

Marko: Avoimuus, aitous, yhteisöllisyys, dialogisuus sekä osallisuus, joka takaa sen, että miesten ääni tulee kuulluksi.

Jukka: Työ tällaisessa hommassa on pikkuisen enemmän kuin vain työtä. Siksi on löydettävä aitoa kiinnostusta ja innokkuutta. On tärkeää, että välität Mattilaan tulevista miehistä, haluat olla rakentamassa yhteisöä heidän kanssaan, olla yhdessä osa arkea heidän elämässään. On uskallettava olla ihmettelevä ja ei-tietävä, rakastava filosofi.

Mattilan miehet:

"Kyllä mun mielest siin on se niinku elämässäki, että jokaista asiakasta tai tulijaa pitäis käsitellä samanarvoisena ja samalla tavalla."

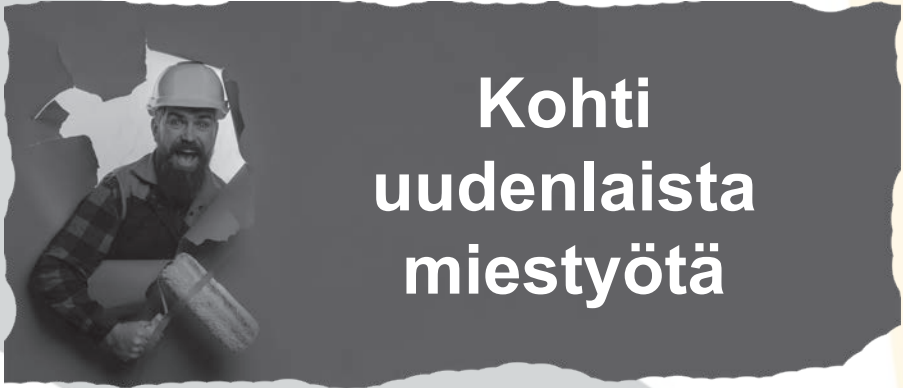
"Tottahan työntekijöiden täytyy pitää homma pyörimässä, että ovet on auki ajallaan ja kahvia on keitettyä. Tää on niinku perusjuttu. Mutta jos sä tarkotat henkilökohtasia ominaisuuksia, niin pitää olla semmonen mukava, myötäelävä, ja osallistua aina tietyssä määrin näihin meihin. Että on ikään kuin yksi meistä."

Jukka Tukia , Marko Ajanki ja Mattilan miehet

”Nähdyksi ja kuulluksi tuleminen on se juttu. Meillä miehinä on toiveita ja unelmia, haluaisimme tulla nähdyksi ja kuulluksi omana itsenämme”

Kohti uudenlaista miestyötä

Miesten kansalaistalo Mattilaa voidaan tarkastella sosiaalipedagogisen ja dialogisen lähestymistavan lisäksi sukupuolisensitiivisenä toimijana. On tärkeää pohtia myös miehen roolin yhteiskunnallista merkitystä ja sitä, voidaanko tasa-arvon mittaristoa laajentaa myös pehmeisiin arvoihin.

Mikä sukupuolisensitiivisyys?

Sukupuolisensitiivinen näkökulma pyrkii huomioimaan yksilön sukupuolesta riippumatta ensisijaisesti henkilökohtaisten ominaisuuksien ja vahvuuksien kautta. Sukupuolisensitiivisessä työssä tunnustetaan erilaisia sukupuoliin liittyviä rooli- ja käyttäytymisoletuksia, mutta niitä ei vahvisteta kyseenalaistamatta. Työotteessa pohdiskellaan, puretaan ja tarvittaessa laajennetaan sukupuoliin liittyviä oletuksia. Sukupuolisensitiiviseen miestyöhön kuuluu keskeisesti miehenä olemiseen liittyvä pohdinta. Settlementiliikkeen toteuttamassa sukupuolisensitiivisessä aikuistyössä miehenä olemisen pohdinta tapahtuu tasavertaisessa dialogissa, uudenlaista merkityksiä yhdessä rakentaen.

Sukupuolisensitiivistä työtettä on kehitetty 20 vuotta

1960-luvulle asti suomalainen tasa-arvotyö keskittyi naisten aseman ja oikeuksien parantamiseen. Vuonna 1966 perustettu Yhdistys 9 oli ensimmäinen tasa-arvoliike, joka otti tarkasteluun naiskysymysten sijaan sukupuoliroolit. Yhdistys kyseenalaisti miehen roolin perheen elättäjänä sekä toimijuuden puutteen kotona. Vuonna 1968 yhdistys teki sukupuolisensitiivisesti merkittävän aloitteen palkallisesta isyyslomasta. Yhteiskunnallisten roolien lisäksi yhdistyksen kriittisen tarkastelun kohteena olivat miehisenä pidetyt ominaisuudet, kuten hyveeksi luettu tunteiden peittäminen.

Yhdistys 9:n lakkauttamisen jälkeen perustettiin tasa-arvoasiain neuvottelukunta TANE vuonna 1972. TANE otti tavoitteekseen lisätä sukupuolten välisen vastakkainasettelun sijaan vuoropuhelua miesten ja naisten välillä. TANE:ssa on vuodesta 1988 alkaen toiminut myös erillinen miesjaosto, jonka keskiössä ovat poikiin ja miehiin liittyvät tasa-arvokysymykset.

Tällä hetkellä vakiintuneita miesten hyvinvointiin keskittyviä toimijoita ovat TANE:n lisäksi Ensi- ja Turvakotien liiton Miesten keskus ja Miessakit ry. Ne tarjoavat apua aikuisille miehille esimerkiksi isyyden tukemisessa sekä aviokriisien ja perheväkivallan kaltaisissa kriisitilanteissa. Lisäksi muun muassa Mannerheimin Lastensuojeluliitto sekä Isät lasten asialla ry tarjoavat isätoimintaa ja tukea tasa-vertaiseen vanhemmuuteen. Vuonna 2011 perustettiin Miesjärjestöjen keskusliitto edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa miesnäkökulmasta.

Suomalaisessa setlementtiliikkeessä sukupuolisensitiivistä työtettä on kehitetty vuodesta 1998 alkaen. Pääpaino oli aluksi tyttötyössä, mutta viime vuosikymmenen aikana poika- ja miestyön rooli on korostunut. Kehitykseen on vaikuttanut kriittisen mies- ja poikatutkimuksen profiilin nousu Suomessa ja kansainvälisesti. Vuonna 2018 suomalaisessa setlementtiliikkeessä on jo useita sukupuolisensitiivistä poikatyötä tekeviä tahoja. Sukupuolisensitiivinen miestyö on toistaiseksi vielä vähäistä.

¹ Peitsalo 2008, 37: ”Miesryhmät- teoista sanoihin”

Irti stereotyyppiöistä

Mieslähtöisyys on toimintatapa, joka perustuu miesten omiin ajatuksiin ja näkemyksiin. Mieslähtöinen toiminta pyritään suunnittelemaan osallistujien tarpeista, toiveista ja vahvuuksista käsin. Työn sisällöt ovat moninaisia ja ulottuvat miespoliittisesta vaikuttamistyöstä isä- ja kaveritoimintaan, maahanmuuttajatyöhön sekä sukupuolivähemmistöihin kohdistuvaan toimintaan. Perinteisesti miestyö on keskittynyt miehille tarjottavaan kriisi- ja sosiaalipalveluun, jonka tavoitteet on joko etukäteen määritelty, tai ne sovitaan yhteisesti tapaamisten alus- sa.

Esimerkiksi Miessakit ry:n miesryhmät kokoontuvat jonkin ennalta sovitun teeman ympärille. Ryhmät eivät ole terapiaryhmiä, vaan kasvuryhmiä, joissa pohditaan miehenä olemista ja miehen elämään liittyviä asioita. Sukupuolisensitiivisesti tarkasteltuna tällainen toiminta avaa uudenlaisia väyliä miesten väliseen vertaisuuteen ja solidaarisuuteen. Henkilökohtaisten asioiden jakaminen ja tuettu tunteiden ilmaiseminen monipuolistavat miehenä olemisen kokemusta.

Toisaalta ryhmien ennalta määritelty tavoite ja istuntojen määrä korostavat ryhmänohjaajan roolia. Ohjaajan tehtävänä on Miessakkien mukaan¹ ryhmän hyvän ilmapiirin luominen. Hyvään ilmapiiriin kuuluu heidän mukaansa äijämäisyys, avoimuus, rentous ja huumori. Esimerkiksi äijämäisyys määrittäyty silloin ohjaajan omista oletuksista käsin. On kuitenkin oltava tarkkana, ettei ohjaaja tule tuolloin alleviivanneeksi miesstereo-

typioita sen sijaan, että avaisi mahdollisuuden yhteisesti purkaa niitä. Vetäjälähtöisessä toiminnassa osallistujien spontaani kanssakäyminen ja roolien sekoittuminen on rajoitettua. Toiminnan määräaikaaisuudesta johtuen myös pysyvämpien sosiaalisten suhteiden muodostuminen vaikeutuu.

Mattilan mieslähtöinen sukupuolisensitiivinen toiminta jakautuu intensiteetin mukaan kolmeen eri toimintamuotoon, joista jokainen mahdollistaa kävijälle monenlaisia rooleja sivustaseurailijasta johtajaan.

Ensimmäisessä ”sisäänheittotoimintamuodossa” aktiviteetit ovat sellaisia, joihin uuden osallistujan on mahdollisimman helppo lähteä mukaan. Esimerkiksi avoin toiminta ja jääkiekkopelissä käynti kuuluvat ensimmäiseen toimintamuotoon. Avoin toiminta on Mattilan kulmakivi, joka mahdollistaa roolien sekoittumisen ja spontaanin kanssakäymisen erilaisten miesten välillä. Työntekijän ja kokeneempien kävijöiden tehtävä on luoda arvostavaa ilmapiiriä, jossa monenlainen miehenä oleminen mahdollistuu.

Toisessa toimintamuodossa osallistujaa pyritään haastamaan johonkin uuteen aktiviteettiin, jota hän

ei ehkä muuten tulisi kokeilleeksi. Tällaisia toimintoja voivat olla esimerkiksi avantouinti tai koruntekokurssi. Uudenlaisen kokemuksen tai taidon hankkimisessa työntekijän roolina on kevyesti tuuppia ja haastaa.

Kolmas toimintamuoto

menee syvemmälle miehenä olemisen kokemuksen ja miehen elämää koskettavien ilmiöiden tarkasteluun. Mattilan teemailat kuuluvat kolmanteen toimintamuotoon. Työntekijän tehtävä on koota ideoita ja mahdollistaa niiden jakaminen esimerkiksi toimimalla puheenjohtajana teemailloissa.

Koska eri toimintamuodoissa kukaan ei ennalta määritellysti johda aktiviteettia, syntyy tilaa spontaaneille ideoille ja toteutuksille. Sukupuolisensitiivinen miehenä olemisen pohtiminen, sukupuoliolotusten purku ja miehen roolin uudelleenmäärittely mahdollistuvat jokaisessa toimintamuodossa, mutta intensiteetti kasvaa toimintamuodolta toiselle siirtyessä. Kolmannen toimintamuodon teemailat ovat jo lähtökohteisesti sukupuolisensitiivistä toimintaa, vaikka mattilalaiset itse korostavat harjoittavansa ennen kaikkea mieslähtöistä kansalaistoimintaa.

Mattila ja uusi maskuliinisuus

Perinteinen miestyö on pitkälti kriisi- ja sosiaalipalveluja, joissa työntekijä on auttaja ja asiakas autettava. Mattilassa miehenä olemista on lähestytty uudenlaisesta näkökulmasta: vapaana määritteistä, kuten ”johtaja” tai ”maahanmuuttaja” ja leimoista kuten ”lyövä” tai ”eronnut”. Koska kaikkia miehiä puhu-

tellaan etunimellä, karisee esimerkiksi koulutukseen tai ammattistatukseen perustuva asema jo ulko-ovella. Perinteisestä miestyöstä poiketen Mattilan toimintaa suunnittelevat ja toteuttavat kävijät itse. Aktiivinen johtajuuden jakaminen osaltaan purkaa perinteistä ulkoiseen menestykseen ja kilpailuun perustuvaa maskuliinisuutta. Määritteiden, leimojen ja hierarkian puute luovat tilan uudentalaiselle tavalle hahmottaa itsensä osana ympäröivää maailmaa. Mattilan työote on erilainen myös siksi, että se on luonteeltaan voimavarakeskeistä.

Perinteisessä miestyössä osallistujat luovat sosiaalisia suhteita miehen elämään liittyviä haasteita ja vaikeuksia jakamalla. Mattilassa sosiaaliset suhteet perustuvat vahvuuksiin ja voimavaroihin ja kävijät luovat yhteyttä toisiinsa osaamistaan jakamalla. Esimerkiksi tietoteknistä osaamista tai jonkin kielen ja kulttuurin syvällistä tuntemusta saatetaan kävijän omassa lähipiirissä pitää itsestäänselvyksinä.

Mattilassa nämä taidot muuttuvat kuitenkin arvokkaiksi resursseiksi. Mattilalainen uusi maskuliinisuus rakentuukin vastavuoroisuuden ja itsensä tarpeelliseksi tuntemisen kautta.

Valmiiden rakenteiden puute voi olla voimavara

Mattilan kävijät ovat usein henkilöitä, joilta puuttuu jokin perinteisemmistä miesidentiteettiä tukevista rakenteista, kuten yhteiskunnallinen asema, varallisuus, pysyvä sosiaalinen viiteryhmä

tai vahva ammatti-identiteetti. Työn kulttuurinen merkitys nousee kuitenkin usein esiin Mattilan keskusteluissa, joissa pohditaan työtä, sen puutetta, työnhakua tai työelämän ilmiöitä. Jotkut kävijöistä osallistuvat toimintaan paikatakseen työttömyyden aiheuttamaa sosiaalisten suhteiden vajetta. Valmiiden rakenteiden puute voi sukupuolisensitiivisessä mielessä olla jopa voimavara. Puute luo tilaa uudentalaiselle maskuliinisuudelle, joka Mattilassa perustuu tasavertaiseen dialogiin ja aineettomien resurssien vaihtoon.

Mattilan miehisessä toimintaympäristössä kävijät ottavat myös sellaisia rooleja, jotka ulkomaailmassa päätyisivät helposti naisille. Mattilan miehet keittävät kahvia, huolehtivat tilan siisteydestä ja tarjoavat toisilleen tukea elämän kriisitilanteissa. Tilalla on keskeinen rooli mattilalaisessa miestyössä. Mattila ei ole nuhjuinen ”man cave”, vaan tunnelmaltaan tyylikäs, siisti ja kutsuva, kuitenkin huomattavan maskuliininen. Sieltä löytyvät muun muassa mustat nahkasohvat, kitaroita, pelipöytiä ja aktiivikävijän suunnittelema seinäkoriste. Tekstiilien virkaa hoitavat seinälle ripustetut Tapparan pelipaidat. Yhdessä valittu ja sisustettu tila on tietoinen keino madaltaa raja-aitoja työntekijöiden ja kävijöiden välillä.

Jelena Santalainen

Lähipöydän tarkkakorvainen kuunteli kerran sukupuolisensitiivistä puhetta

Jussi astuu Mattilan ovesta sisään; hän on pari kertaa aiemminkin käynyt Mattilassa kahvilla. Jussi oli kuullut, että Mattilan ohjelmassa oli muun muassa puukontekokurssi. Jussi tuskin ehtii ottamaan takkia pois, kun hänet pyydetään mukaan Mexican Train -lautapelikierrokselle. Pelipöytä on täynnä: on miehiä monista kulttuureista kiusoittelemassa toisiaan hyvällä huumorilla.

Kari, peliporukan innokas osallistuja kysyy Jussilta, kuinka tuttua Mattilan touhu on. Jussi kertoo, että oikeastaan hänet toi Mattilaan se, että puukkokurssi kiinnostaa häntä. Kari vastaa, että miesten into puukon tekemiseen lopahti, mutta ohjelmassa olisi alkamassa korukurssi. Kari kertoo osallistuvansa ja aikoo tehdä itselleen sekä vaimolleen korvakorut.

”En nyt oikein tuohon koruhommaan lämpene, se puukkohomma olis ollut sellaista vähän miehekkäämpää meikäläisen hommaa”, lausuu Jussi. Afgaanitaustainen Amin kysyy, mitä tarkoittaa Suomessa ”miehekkäämpää”. Jussi vaivautuu ja on vetämässä sanojaan takaisin, mutta pöydässä käydään jo keskustelua miehekäs- sanan määritelmästä.

Milloin mies on miehekäs? Onko korvakoru miehekäs?

Onko puukko miehekkäämpi kuin koru? Kari kysyy kongolaiselta Rogerilta, käyttääkö heidän kulttuurissaan miehet koruja. Roger vastaa, että käyttää, mutta hän itse ei tee niin. Ali Irakista sanoo, että heillä se on ihan ok.

Jussi pohtii hieman puolustellen, että ehkä korut ovat nuorempien ja sellaisten ei-perinteisten ammattien juttu. ”Mitä ammatteja tarkoitat?” kysyy Tapio. Kari toteaa, että jos jollakin korvakorua ei saisi olla, niin hänellä, sillä hän on itse entinen paperimies. Eri kulttuureista tulevat miehet kysyvät, mitä tarkoittaa ”perinteinen”? Tarkoittaako paperimies samaa kuin toimistomies? Onko paperimies miehekkäämpi kuin toimistomies?

Miehet pelaavat lautapeliä vielä pari kierrosta. Nyt puhutaan jo tamperelaisesta jääkiekosta sekä Mestareiden Liigasta. Jussi on edelleen peliporukassa ja on ystäväystynyt Alin ja Karin kanssa. Viikon päästä nähdään, onko Jussi tekemässä korua yhdessä Karin kanssa.

”Kai sitä voisi vaimolle korvakorua tai itselle sormusta...”

Ehkä ne Mexican Train -pelikierrokset eivät loppujen lopuksi olleetkaan niin turhia.

Jukka Tukia

Teemailloissa puretaan normeja (ja myös miehet purkavat normeja)

Teemaillat tarjoavat Mattilan kaikista toiminnoista kenties tärkeimmän mahdollisuuden miehiin kohdistuvien rooli-odotusten esiin nostamiseen ja purkamiseen. Teemailloissa ulkopuolinen alustaja pitää illan aiheesta aluksi pienen luennon. Tämän jälkeen osallistujat voivat esittää kysymyksiä ja omia ajatuksiaan Mattilan työntekijän johtaessa keskustelua. Yhdessä valitut aiheet liittyvät miehen elämää koskeviin teemoihin, jotka ovat jollain tavoin ravistelevia. Esimerkiksi seuraavista aiheista on keskusteltu:

Mies ja raha: Monissa kulttuureissa miehen tehtäväksi katsotaan perheen elättäminen. Jos mies tahdostaan riippumatta jää työttömäksi eikä pysty elättämään perhettään, onko hän silloin miehenä epäonnistunut?

Mies ja seksuaalisuus: Stereotyyppisesti mies on aina halukas ja valmis ”luolamies”. Jos näin ei ole, onko mies silloin vähemmän mies?

Mies ja terveys: Yksin pärjäämisen ihanne on johtanut siihen, että miehen on usein sairaanakin vaikea hakea apua etsiytyessä lääkäriin. Onko lääkäriin menon pitkittäminen miehinen teko? Voiko mieskin olla kiinnostunut terveytensä vaalimisesta?

**”Ajattelutapojen
muutos mahdollistuu
pikkuhiljaa ja
pakottamatta.”**

Toimiminen miesten kesken Mattilan tutussa, olohuonemaisessa miljöössä edesauttaa rehellistä keskustelua, reflektointia, uskusten murtamista ja uusien näkökulmien etsimistä.

Osallistujien monenlaiset yhteiskunnalliset- ja kulttuuritaustat takaavat näkökulmien moninaisuuden. Kenenkään ei kuitenkaan ole pakko osallistua keskusteluun. Teemailtojen sukupuolisensitiivinen anti tulee jo siitä, että osallistujat altistuvat uudenlaisille näkökulmille tuttuina pitämistään aiheista. Ajattelutapojen muutos mahdollistuu pikkuhiljaa ja pakottamatta.

Työntekijä uuden maskuliinisuuden edistäjänä

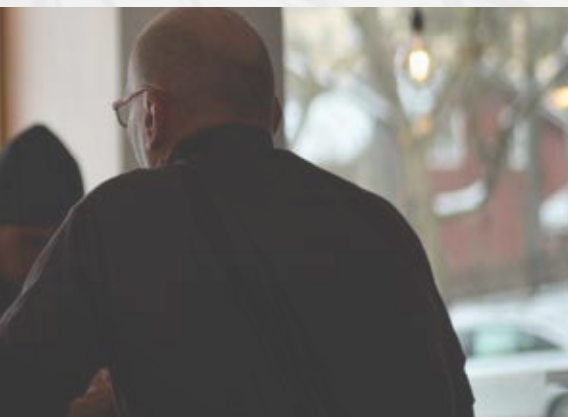
Mattilan sukupuolisensitiivinen miestyö perustuu paitsi settlementiarvojen, myös sosiokulttuurisen innostamisen viitekehukseen. Sosiokulttuurisessa innostamisessa keskeistä on ryhmään kuulumisen vahvistaminen sekä yhdessä toimiminen yhteisesti sovittujen päämäärien saavuttamiseksi.

Kaikissa aktiviteeteissa tavoitteena on edistää ihmisten, tässä tapauksessa Mattilan kävijöiden, järjestäytymistä ja oppimista itse tekemällä ja kokeilemalla. Työntekijän tehtävä on auttaa aikaansaamaan ajatuksellisia ja toiminnallisia prosesseja, joiden varsinaisina toteuttajina ovat kävijät itse.

Mattilan työntekijät ovat tietoisesti siirtäneet johtajuutta kävijöille ja toiminnan linjaukset kävijöistä koostuvaan parlamenttiin, vaikka usein työntekijän olisikin helpompaa ja nopeampaa suunnitella ja johtaa toimintaa itse. Valittu menetelytapa edellyttää epävarmuudensietokykyä, sillä jaetusta johtajuudesta huolimatta kokonaisvastuu toiminnasta on aina työntekijällä. Epävarmuusalueelle suostumalla työntekijät luovat puitteet kävijöiden voimaantumiselle ja uudenlaisille toimintatavoille, jotka ovat mattilalaisen uuden maskuliinisuuden perusta.

Mattilassa tapahtuu resurssien vaihtoa ja miestapaisten sosiaalisten suhteiden uudelleenorganisointumista, koska siihen on aktiivisesti kannustettu. ”Meidän Mattila” on tulosta toiminnasta, jota on järjestelmällisesti rakennettu kävijöiden omista tarpeista ja osaamisesta käsin päätösvaltaa ja toimijuutta jakamalla pakottamatta.

Jelena Santalainen

Aina tarpeen vaatiessa Mattilan Aktiivit eli aktiivisesti toiminnassa mukana olevat ja vastuutakantavat miehet tekevät Mattilassa myös "päivystävän sheriffin" vuoroja. He siis ottavat paikasta vastuun työntekijän ollessa muualla. Eräänä päivänä huomasin vähän liian myöhään, että minullahan oli verkostokokous sovittuna iltapäivään. Kollegani oli myös kiinni eräässä toisessa jutussa, enkä siis ollut sopinut kenenkään Mattilan miehen kanssa iltapäivän sheriffi-vuorosta. Kysyin paikalla olleelta Jakubilta, voisiko hän näin lyhyellä varoitusajalla ottaa vastuun Mattilasta iltapäivän ajaksi, koska itse joudun lähtemään. Vastaus oli lyhyt ja itselleni hyvältä tuntunut muistutus: "Totta kai. Ei Mattila ole vain sinun Mattila, vaan meidän

Mattila."

– Jukka

Onko mies etuoikeutettu sukupuoli?

Länsimaissa normi-ihminen on mies. Eräänlainen standardi on erityisesti terve, valkoinen, länsimainen heteromies, johon muut ihmisryhmät peilautuvat. Ihmisoikeusaktivistit taas ovat kiinnostuneita heistä, jotka poikkeavat normista. Pelkkä miessukupuolisuus nähdään suomalaisessa tasa-arvokeskustelussa usein etuoikeutena suhteessa naiseen. Esimerkiksi vuonna 2016 perustettu feministinen puolue kertoo ajavansa sukupuolten välistä tasa-arvoa ja ihmisoikeuksien toteutumista. Puolueen poliittisista tavoitteista harvakuitenkaankohdistuumiehiin.

Maassamme miehillä on yliedustus yhteiskunnan johtavissa asemissa ja työelämässä miesten on usein naisia helpompi edetä johtoasemiin. Kuitenkin naisilla on miehiä enemmän esimerkiksi läheisiä ihmissuhteita, jotka köyhyyttökija Maria Ohisalon¹ mukaan yhtäältä estävät naisia pyrkimästä huipulle, toisaalta suojaavat elämän pahimmilta kolhuilta.

Vaikutusvaltaisten miesten asemaa tarkastellessa kompastutaankin helposti hyvinvointiharaan. Huipulla olevien miesten hyväosaisuus ei ole riittävä pe-

ruste olettaa, että miessukupuolisuus ylipäänsä takaisi etuoikeutetun aseman yhteiskunnassa. Jo 1960-luvun Yhdistys 9:n miessukupuoliset esittivät huolensa miesten yliedustuksesta vangeissa, narkomaaneissa, asunnottomissa ja työttömissä. Yhä tänään mies on yhteiskunnassamme yhtä aikaa sekä huipulla että pohjalla.

Tasa-arvokeskusteluissa roolit on usein jo valmiiksi jaettu. Esimerkiksi syksyn 2017 Metoo –kampanjan tarkoituksena oli nostaa seksuaalinen häirintä päivänvaloon. Kampanjassa roolitettiin mies ahdistelijaksi ja nainen ahdistelun kohteeksi. Siinä ei huomioitu niitä miehiä, jotka ovat itse kokeneet seksuaalista häirintää tai sitä miesten valtavirtaa, joka ei itse ole syyllistynyt häirintään. Kyseessä on vain yksi esimerkki Suomessa jalansijaa saaneesta tasa-arvokeskustelusta, johon ei keskivertomiehen puolustaminen kuulu.

Ihmissuhteet hyvinvoinnin mittarina

Yhteiskunnallista asemaa mittaavat arvomme perustuvat varalli-

suuteen, ulkoiseen menestykseen ja poliittiseen vaikutusvaltaan. Sosiaaliset ja inhimillisen hyvinvoinnin mittarit puuttuvat niistä kokonaan. Kuitenkin merkityksellisiin ihmissuhteisiin ja jakamiseen perustuva hyvinvointi on sukupuolesta riippumatta yksi keskeisimmistä elämänlaatuun vaikuttavista resursseista.

Mattilassa eri vuosina tehdyt kävijäkyselyt osoittavat Mattilan liisänneen nimenomaan pehmeiden arvojen mukaista hyvinvointia. Mattilalla on ollut positiivinen vaikutus miesten arkeen, yksinäisyyteen, parisuhteeseen, työelämään ja lasten kasvatukseen. Lisäksi puolet kyse-lyihin vastanneista ovat kertoneet alkaneensa ajattelemaan enemmän omaa hyvinvointiaan ja terveyttään.

Yhteisöllisyys, ihmissuhteet ja halu kuulua joukkoon ovat sukupuolesta riippumattomia perustarpeita, joihin Mattilassa on suhtauduttu vakavas-ti. Tässä kirjoituskokoelmassa on kuvattu Mattilan toimintaa eri näkö-kulmista, jotta voimavarakeskeinen miestyö ja tasavertaiseen dialogiin perustuva maskuliinisuus saisivat maassamme lisää jalansijaa. Mat-tila on antanut tilan miehelle. Toi-vottavasti miestyöstä kiinnostuneet kansalaistoimijat sekä tulevaisuu-den tasa-arvokeskustelu löytävät myös tämän tilan.

Jelena Santalainen

1Maria Ohisalon esitys "Sukupuoli ja eriarvoisuus" Diak Areenassa 20.10.2016

Työnjohtajan loppusanat

Miestyö on menneiden vuosien aikana pitänyt sisällään monenlaista onnistunutta työtä. Moni mies on löytänyt oman itsensä näköisen tavan olla mies, tullut autetuksi erotilanteissa tai löytänyt isänä olemiseen uusia sävyjä. Pääsääntöisesti viime vuosien miestyön painopiste on kuitenkin ollut ongelmia ratkovaa.

Olemme työryhmänä halunneet esitellä kansalaistoimintapohjaista näkökulmaa ja käytäntöä yhteisöllisessä miestyössä. Miestämme Mattilan tähänastinen taival ja tapa tehdä vaatii esille tulemistä ja avaamista.

Kansalaistoiminta on kaikessa monimuotoisuudessaan haastava aihe. Jo tämän kirjasen aikaansaaminen on vaatinut työryhmältämme useita tapaamisia ja samojen asioiden äärelle palaamista. Tämä kirjanen on yritys kuvata edes joiltain osin tekemiämme havaintoja ja haastaa sinua pohtimaan kansalaistoimintapohjaisen miestyön merkitystä ja arvoa.

Tämä kirjanen ei ole vaade tai kehoitus tehdä asioita samalla tavalla. Tämän kaltaisen työn voima on siinä, että se saa eri paikkakunnilla ja eri ihmisten tekemänä omanlaisensa ilmeen. Se tarvitsee ympärilleen verkostoja ja toimijoita. Mattilat eivät voi toimia umpiossa.

Toivottavasti saat ja löydät tämän kirjasen kautta jotain. Silloin vaivannäköemme ei mennyt hukkaan.

Jukka Tukia

Miesten hyvinvointia edistävää työtä ei tehdä tarpeeksi. Myös rahoituksen saaminen miestyöhön on ollut vaikeaa.

Tässä työkirjassa on kuvattu Setlementti Tampereen kansalaistoimintapohjaista ja yhteisöllisyyteen perustuvaa miestyötä, jossa **mies ei ole ongelma vaan ratkaisu.**

Kuuntelemalla miesten tarpeita ja toiveita, suunnittelemalla ja **toteuttamalla toimintaa yhdessä** saadaan merkittävää hyvinvointia aikaiseksi.

Paitsi että työkirja on **kannanotto miestyön tärkeydestä**, se myös nostaa esille vaihtoehdoisen tavan yksilötyölle.

Se kertoo **yhteisöllisyyden ja osallisuuden voimasta** yksilökeskeisessä yhteiskunnassamme.

Setlementti Tampere on sitoutumaton ja yleishyödyllinen sosiaalialan järjestö.

Kohtaamme kaikki ihmiset tasavertaisina ja kunnioittavasti. Työmme edistää oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Jokaisella on mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä.

Työskentelemme ihmisten kesellä ihmisten kesken. Setlementitalomme ovat yhteisöllisiä kohtaamispaikkoja. Tapaat taloissa erilaisia ihmisiä ja löydät monenlaista tekemistä. Yhdistyksessämme on noin 80 työntekijää ja 200 vapaaehtoista ja lukuisia opiskelijoita sekä harjoittelijoita. Työmme tavoittaa vuosittain tuhansia ihmisiä. Toimimme avustusrahoitusten ja lahjoitusten varassa.